Tisztelt megjelentek! Kedves tagtársaim!

Az elmúlt napokban másodszorra jöttünk össze, hogy emlékezzünk: május 23-án Horpácson, Mikszáth Kálmánné Mauks Ilona halálának 100.évfordulójára, míg a mai napon Mikszáth Kálmán, a nagy mesemondó, a nagy palóc 116 évvel ezelőtti halála alkalmából tisztelgünk élete és munkássága előtt.

Néhány mikszáthi-gondolat.

Érdemes elgondolkodni azon: hogyan szemlélte Mikszáth a halált?

Bár az egyik legszubjektívebb hangú elbeszélőnk, de legszemélyesebb indulatait, érzéseit kevéssé tárja a nyilvánosság elé. Ha ír is róluk – csak visszakövetkeztetésre enged lehetőséget: nem tartozik a agy kitárulkozók közé.

Vigasztalan képe van a jelenről és a jövőről egyaránt – bár alig akadnak sötét színezetű írásai – ha föl is sejlik egy-egy regényében, elbeszélésében valami föloldhatatlan komorság, akkor ez inkább egyéni tragédiák fölötti megrendülését fejezi ki. Azt a szüntelen leplezett riadtságot, mellyel az ember legáltalánosabb kiszolgáltatottságát: a halált szemlélte.

Még szeretett kisfiának, Jánoskának elvesztését is takargatott fájdalommal siratja el. A ló, a bárányka és a nyúl című novellájában. Nincsenek kitörései – inkább könnyes elhallgatások. A csönd, az elhallgatás mindig szívesen alkalmazott eszköze volt az érzelmek kifejezésében, de néha – mint ahogy ebben a novellában is – magában a történetben játszik szerepet: hiszen a megszólalással a csönd megtörésének lélektani pillanatát rögzíti.

A szenvedésnek, a bánatnak – ha írásaiban nem is – az életben azonban olykor egészen átengedte magát. Felesége följegyezte, hogy kisfia halála után hónapokig nem tudott dolgozni: hallgatag és búskomor volt. Barátainak, ismerőseinek, halála is mindig lesújtotta: „ temetésekre is csak ritkán tudott elmenni, mert sokszor megtörtént, hogyha kedves ismerősei vagy barátai közül ment el valamelyik, ő maga is megbetegedett.”

Számos nekrológot írt: barátokról, pályatársakról, politikusokról. Legtöbb közülük az eltűnő, süllyedő, régi Magyarország nekrológja is egyben. Búcsú attól a világtól, amelytől lelkében soha nem tudott teljesen elszakadni – noha hibáit, bűneit nem sokan látták nála tisztábban.

És mégis, nem az elpusztulás, hanem a derű képét rajzolja oly sokszor a gyász pillanatában.

Ha prózáját – ezt a zömében könnyed és kiegyensúlyozott, fölényes prózát olvassuk, aligha képzeljük Mikszáthot, egy állandóan betegségekkel küszködő embernek. Pedig az volt. De ennek ellenére minden művéből sugárzik az életnek, mindet álható szeretete.

„Nincs valami kellemesebb dolog, mint élni” – írta egy tárcájában, s minden bizonnyal sokáig, élete utolsó éveiig is így érezte. Az élet maga, mint a legfőbb érték maradt a szemében.

Idősödve és egyre több betegségtől szenvedve is gyönyörűséget lelt az élet szemléletében. A szemlélődésben és az ítéletalkotásban – kezdetektől kezdve, esztétikai élvezetet talált, de később az elégtétel érzésével is megajándékozta – a biztonság érzetével töltötte el. Hiszen mindig vágyott ara, hogy úrrá legyen a körülményeken.

Az íróról való megemlékezést az 1909. szeptember havában született Mikszáth Kálmán tisztelőihez szóló felhívás egy gondolatával zárom:

„A mi nemzetünk lelkében, képzeletében és érzésében meleg és derűs, igazszavú és szeretetre méltó hűséges és biztató: ott ragyog költészetében. Tréfálva ítél, évődve vigasztal, borongva gyönyörködtet, mesélve jövendöl. E költészetnél mi sem tárja föl gazdagabban és elevenebben korunk magyar lelkét: misem erősíti jobban idehaza önmagunkban való méltó bizalmunkat, mi sem terjeszti messzebb idegenbe jogunkat a megbecsülésre.”

Ez így igaz !!!

Elhangzott Budapesten, 2026. május 28-án.

Herczegné Varga Ilona